

Krzysztof Kaucha

Apologia chrześcijańskiej nauki o zbawieniu w kontekście współczesnych koncepcji autozbawczych, psychologizujących i terapeutycznych

Biblioteka Teologii Fundamentalnej 10, 69-93

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Krzysztof Kaucha¹

Apologia chrześcijańskiej nauki o zbawieniu w kontekście współczesnych koncepcji autozbawczych, psychologizujących i terapeutycznych

Coraz częstsze obecnie stosowanie przez teologów fundamentalnych słowa „apologia”, prowokuje do postawienia następującego pytania: czy w dzisiejszych czasach nadal potrzebna jest teologia fundamentalna, czy też wystarczy konstruować apologie odpowiadające współczesnym zapotrzebowaniom? Odpowiedź już dawno temu była udzielana przez teoretyków apologetyki i teologii fundamentalnej². Dziś doszedł jeszcze jeden czynnik, a mianowicie tendencja do upracticzniania każdej działalności człowieka, także naukowej i uniwersyteckiej (niewykluczone, że i kościelnej). Czy zatem nie powinniśmy w naszej dyscyplinie odchodzić od *theoria* dążąc wyłącznie do *praxis*, co niosłoby za sobą daleko idące konsekwencje? Rzecz warta jest szerszej dyskusji.

Ks. prof. Marian Rusecki – współtwórca lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej³ i teoretyk tej dyscypliny – ściśle wiązał ją z apologią bez unicestwiania żadnej z nich. Punktem wyjścia –

¹ Ks. dr hab. Krzysztof Kaucha, prof. KUL – ur. 1968; habilitował się w 2008 r. na podstawie dorobku naukowego i rozprawy „Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II” (Lublin 2008); dyrektor Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL; sekretarz Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce.

² M. Rusecki, *Wiarygodność chrześcijaństwa*, t. 1, *Z teorii teologii fundamentalnej*, Lublin 1994, s. 163-167.

³ O szkole tej zob. K. Kaucha, *Wiarygodność i wiara w ujęciu lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej*, w: *Wiara – wiarygodność*, red. D. Wąsek, Kraków 2014, s. 49-85.

według niego – jest odróżnienie celu teologii fundamentalnej, który jest niezmienny, a którym jest badanie i uzasadnianie wiarygodności Objawienia chrześcijańskiego, od jej licznych zadań do celu prowadzących, które mogą ulegać zmianom w zależności od transformacji kontekstu historyczno-kulturowego⁴. Wymieniał następujące zadania: wobec teologii (przedmiotowe budowanie jej podstaw, opracowanie podstaw dla niektórych jej typów), ukazywanie sensu życia, praktyczno-polityczne, lingwistyczne, hermeneutyczne, agapetologiczne, ekumeniczne, dialogiczne i defensywne (inaczej zwane obronnymi lub apologijno-apologetycznymi)⁵. Krótko rzecz ujmując, Profesor uważał, że nasza dyscyplina jest konieczna i musi być rozwijana, oraz że powinno się na jej kanwie formułować apologie odpowiadające na aktualne zapotrzebowania, które jednak nie są w stanie jej zastąpić.

Dobrą ilustracją jest tu zagadnienie wiarygodności chrześcijańskiego orędzia zbawienia podjęte w tej książce. Wprawdzie trzeba dziś budować apologię chrześcijańskiego orędzia zbawienia z powodu jego zapomnienia⁶, niezrozumienia czy krytyki, jak również bronić wyjątkowości chrześcijaństwa na podstawie tego orędzia, to jednak nie można pominąć znaczenia samego pojęcia „zbawienie”. Należy od niego wyjść, a także dążyć do jego pełniejszego i zaktualizowanego ujęcia uwzględniającego kontekst jego nowożytnych oraz współczesnych zakwestionowań. To właśnie jest zadaniem dla teologii fundamentalnej. Tego zadania, jak rozumiem, podjęli się autorzy zamieszczonych w tej książce opracowań.

⁴ Rusecki, *Wiarygodność chrześcijaństwa*, s. 86-88.

⁵ Tamże, s. 113-167.

⁶ Avery Dulles w jednej ze swych książek wyraził obawę czy w przyszłości termin „zbawienie” będzie w ogóle zrozumiały, czyli kojarzony z jakimkolwiek znaczeniem. Ta obawa być może była wyolbrzymiona. Jednak faktem jest, że w społeczeństwach świata zachodniego, wywodzących się z kultury chrześcijańskiej, wskutek procesów sekularyzacyjnych coraz bardziej zanika znajomość podstawowych treści występujących w chrześcijaństwie. Jeśli są kultywowane jakieś chrześcijańskie zwyczaje i obyczaje, to mało znana jest ich geneza, znaczenie i funkcje.

Zostało ono postawione na początku badań, których uwienczeniem jest niniejszy artykuł z tym, że uwzględniono w nich tylko część współczesnego kontekstu, a mianowicie koncepcje autozbawcze zwłaszcza natury psychologizującej i terapeutycznej. Przedmiotem badawczego zainteresowania nie były więc autosoteriologiczne tendencje typu polityczno-ideologicznego (populistyczne) lub marketingowego, intensyfikujące się w społeczeństwach demokratycznych i wysoko rozwiniętych gospodarczo.

Niniejsze przedłożenie składać się będzie z następujących części: koncepcje autozbawcze w ogólności (punkt I), psychoterapia a religia i autosoteriologia (punkt II), autosoteriologia w *New Age* (punkt III), próba apologii chrześcijańskiego orędzia zbawienia w kontekście autozbawczych tendencji *New Age* (punkt IV), wniośki – ku zaktualizowanemu rozumieniu zbawienia (punkt V).

Już we wstępie trzeba wyraźnie stwierdzić, że wszelkie mądrzenia kogokolwiek o biologicznej nieśmiertelności (niezależnie od tego czy na tym miałyby polegać zbawienie, czy też nie), są niedorzeczne. Medycyna nie pozostawia w tym względzie żadnych wątpliwości stwierdzając, że komórki każdego organizmu, także ludzkiego ciała, w określonym momencie tracą zdolność do reprodukcji, i że ten organizm musi umrzeć. To są twarde dane biologiczne, chociaż tu i ówdzie pojawiają się mrzonki o zapewnieniu człowiekowi w przyszłości biologicznej nieśmiertelności dzięki rozwojowi nauki i techniki, o czym krótko wspomni się w kolejnym punkcie artykułu.

I. Koncepcje autozbawcze w ogólności

Autosoteriologia to pogląd głoszący możliwość osiągnięcia zbawienia bez pomocy sił nadprzyrodzonych, wyłącznie dzięki własnym wysiłkom i określonym czynnościom⁷.

⁷ M. Rusecki, *Autosoteriologia*, w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej*, red. M. Rusecki, K. Kaucha, I.S. Ledwoń, J. Mastej, Lublin-Kraków 2002, s. 136.

M. Rusecki wyróżnił autosoteriologię religijną oraz tzw. świecką⁸. Pierwsza występuje w niektórych religiach, np. buddyzmie hinajany, buddyzmie zen, niektórych religiach chińskich (taoizmie), i sektach powstałych na kanwie chrześcijaństwa, np. gnostycyzmie i pelagianizmie.

Autosoteriologia, a właściwie kryptoautosoteriologia, „świecka” – według Ruseckiego – występowała w niektórych kierunkach filozoficznych i ideologicznych, jak np. pozytywizm, skrajnym empiryzmie, scjentyzmie, marksizmie, ateistycznym egzystencjalizmie i komunizmie. Jedynie posługiwały się one pojęciami i obrazami ze świata religii, np. soteriologicznymi czy eschatologicznymi, odcinając się całkowicie od religii jako takiej. Cechuje je antropocentryzm i immanentyzm, ale także – jeśli można się tak wyrazić – pragnienie dążenia do lepszej, doskonalszej egzystencji indywidualnej i społecznej.

Jan Paweł II diagnozując kondycję współczesnego człowieka, kultury i świata, zwłaszcza europejskiego czy zachodniego, bardzo często mówił o powiązanych ze sobą i narastających tendencjach do autosoteriologii, autokreacjonizmu i przeciwstawiania kultury naturze ludzkiej⁹. Według Papieża antropocentryzm, immanentyzm i materializm, które z założenia negują istnienie Transcendencji, z konieczności zamykają człowieka w obrębie „jednowymiarowego”, widzialnego, materialnego świata. Głoszą, że człowiek po odrzuceniu Boga i religii stał się nie tylko „zbawcą” samego siebie, lecz także własnym „stworcą”, i że może dowolnie kształtować siebie dążąc do wyzwolenia się z ograniczeń swej pierwotnej natury oraz zdobyczy kultury minionych pokoleń¹⁰. Jan Paweł II wielokrotnie stwierdzał, że jest to przejaw myślenia

⁸ Tamże, s. 137-138.

⁹ K. Kaucha, *Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2008, s. 68-79.

¹⁰ Tamże, s. 80-97.

utopijnego, i że bardzo często kultura europejska nie tylko mu ulegała, lecz także kreowała utopijne wizje autosoteriologiczne¹¹.

Należy w tym punkcie artykułu wspomnieć jeszcze o tzw. transhumanizmie jako wyraźnym przykładzie współczesnej autosoteriologii. To pogląd – oraz związane z nim działania – głoszący początek nowego etapu ewolucji człowieka, kiedy to on sam (a nie natura przez dobór naturalny i inne czynniki) pokieruje swoim rozwojem wprowadzając siebie na wyższy, nieosiągalny w przeszłości, stopień dzięki nowym możliwościom nauki i techniki. Środkami do tego prowadzącymi mają być: przedłużanie życia biologicznego przez stymulowane wydłużanie go w całości lub niektórych etapów, zastępowanie niektórych części ciała częściami wyprodukowanymi przez człowieka (kończyn, oka, wspomaganie pracy mózgu), budowa sztucznej inteligencji, a nawet „przerzucenie” pracy mózgu (czy także istnienia, świadomości?) do nośnika pamięci elektronicznej. Promujące transhumanizm organizacje, np. World Transhumanist Society i Extropy Institute, posługują się hasłami typu *endless body*, *post-homo*, *post-humanitas*, *homo permanens* i *homo sapiens 2.0*. Wprawdzie hasła te wydają się być dziś nonsensem i „naukową” utopią, to jednak badania i eksperymenty zmierzające do ich wcielenia są jak najbardziej realne. Trudno zaprzeczyć, by nie przyniosły już one udogodnień poprawiających jakość życia osób dotkniętych chorobami czy kalectwem.

Podsumowując tę krótką prezentację trzeba zwrócić uwagę na istotną różnicę między autosoteriologią religijną a „świecką”. Pierwsza nie kwestionuje religii ani pojęcia zbawienia, podczas gdy druga to czyni. Nie można w niej w ogóle mówić o zbawieniu w sensie religijnym. Różne warianty tzw. autosoteriologii „świeckiej” są konsekwencją filozoficznego naturalizmu ontologicznego zakładającego istnienie wyłącznie świata materialnego (człowieka i przyrody).

¹¹ Tamże, s. 21.

II. Psychoterapia a religia i autosoteriologia

Przedmiotem badań podjętych na potrzeby niniejszego artykułu były współczesne autosoteriologiczne koncepcje psychologizujące i terapeutyczne. Jako wyjściowa została zastosowana metoda unitemporalnego i metainterdyscyplinarnego dialogu naukowego, czyli po prostu wywiad z psychologiem-psychoterapeutą. Był nim dr Krzysztof Ciepliński – pracownik naukowy Instytutu Psychologii KUL¹². Dzięki rozmowie, poruszającej wiele kwestii na styku teologii fundamentalnej z psychologią, udało się ustalić kilka wniosków, które zostaną przedstawione w podpunktach.

1. Obecnie istnieje ogromna liczba różnych systemów i szkół psychoterapeutycznych. Niektórzy autorzy podają, że jest ich od ok. 200 do ok. 400.

2. Cieszący się uznaniem w środowisku akademickim podręcznik *Systems of Psychotherapy*¹³ wyróżnia następujące rodzaje systemów psychoterapeutycznych: systemy psychoanalityczne¹⁴, psychodynamiczne¹⁵, egzystencjalne¹⁶, *person-centered*¹⁷, doświadczeniowe¹⁸, interpersonalne¹⁹, ujawnieniowe (demaskowania)²⁰, behawioralne²¹, kognitywne²², „trzeciej fali”²³,

¹² Zob. K. Ciepliński, *Wskazania, zasady i możliwości korzystania z pomocy psychoterapeutycznej*, „Roczniki Nauk O Rodzinie” 2(57)2010, s. 95-108; tenże. *Interwencje wsparte empirycznie w praktyce psychoterapii*. „Roczniki Psychologiczne” 14(2011) nr 1, s. 27-33.

¹³ J.O. Prochaska, J.C. Norcross, *Systems of Psychotherapy. A Transtheoretical Analysis*, wyd. 8. [bmw] 2014.

¹⁴ Tamże s. 20-50.

¹⁵ Tamże s. 51-82.

¹⁶ Tamże s. 83-112.

¹⁷ Tamże s. 113-141.

¹⁸ Tamże s. 142-172.

¹⁹ Tamże s. 173-193.

²⁰ Tamże s. 194-216.

²¹ Tamże s. 217-260.

²² Tamże s. 261-297.

²³ Tamże s. 298-315.

systemowe²⁴, *gender-sensitive*²⁵, wielokulturowe²⁶, konstruktywistyczne²⁷ oraz zintegrowane²⁸.

3. Jeśli chodzi o relacje między profesjonalną psychoterapią a religią, to cechuje je – i powinna – niezależność. Są to dziedziny odrębne pod względem przedmiotu, celu, zadań oraz metod. Celem psychoterapii jest leczenie dysfunkcji. Jest ona skoncentrowana na skuteczności i empirii.

W praktyce może dochodzić do jej zetknięcia się z religią, np. gdy terapeuta buduje metodę na podstawie wyznawanej przez siebie religii, lub gdy pacjent jest głęboko religijny, co terapeuta musi wziąć pod uwagę. Istnieje pogląd, że W. James i C.G. Jung zbliżyli psychologię do religii, a nawet dokonali jej sakralizacji. Zdarza się, że psychoterapeuci wykorzystują idee religijne, np. M. Linehan w ramach systemu tzw. „trzeciej fali” posługuje się elementami buddyzmu zen i zaleca medytację jako metodę terapeutyczną²⁹, F. Perls w opracowanej przez siebie psychoterapii *Gestalt*, zaliczanej przez podręcznik *Systems of Psychotherapy* do systemu psychoterapii doświadczeniowej, propaguje znaną z nauczania Jezusa ideę śmierci i powtórných narodzin w życiu dorosłym (por. J 3, 3-7). Perlsowi chodziło o to, że współczesny człowiek od urodzenia kształtowany przez cywilizację, która odciągnęła go od natury, musi z tej cywilizacji się wyrwać, „umrzeć”, by powrócić do pierwotnego stanu życia zgodnego z naturą, czyli musi „narodzić się na nowo”, co go uzdrowi z dysfunkcji³⁰. Myśl o śmierci (nie dosłownej) w celu powtórných narodzin znana jest także w religiach pozachrześcijańskich. Ani w przypadku Line-

²⁴ Tamże s. 316-352.

²⁵ Tamże s. 353-374.

²⁶ Tamże s. 375-404.

²⁷ Tamże s. 405-424.

²⁸ Tamże s. 425-452.

²⁹ Tamże s. 302-307.

³⁰ Tamże s. 143-161.

han, ani Perlisa nie można jednak mówić o psychoterapii religijnej czy związanej z religią.

Bywa, że psychoterapeuci upatrują w życiu religijnym genezę dysfunkcji lub wprost podejmują krytykę religii, czego przykładem może być zdanie z cytowanego już podręcznika: „In our society, in which every major religious group values cleanliness more than mature love (...)”³¹. Zdarza się, że religia jest krytykowana za patriarchalizm, konserwatyzm, tradycjonalizm, bycie częścią tzw. superego hamującego rozwój jednostki. Nie jest wykluczone, że niektórzy terapeuci zmierzają do uwolnienia pacjenta od religii w ogóle utożsamiając zdrowie psychiczne ze stanem bezreligijności. Także psychoterapeuci wierzący obserwują u swych pacjentów religijność niedojrzałą czy wypaczoną, lecz nie obwiniają za to religii jako takiej. Warto dodać, że stwierdzają oni zależność między skutecznością terapii a posiadaniem przez pacjentów stałych zasad, zwłaszcza ugruntowanych religijnie³².

4. Jeśli szukać związków psychoterapii ze zbawieniem, to nie występują one wprost. W profesjonalnej psychoterapii jako niezależnej od religii słowo „zbawienie” nie jest wykorzystywane. Związek jest jednak widoczny dzięki metarefleksji, zwłaszcza teologicznej, a to dlatego, że terapie dążąc do eliminacji dysfunkcji pomagają pacjentom poprawiać jakość nie tylko samopoczucia, lecz także życia i funkcjonowania w społeczeństwie. Mając na uwadze zwłaszcza chrześcijańską koncepcję zbawienia ważne – i w jakimś sensie soteriologiczne – jest, że terapie mobilizują pacjentów do wysiłku, pracy nad sobą, wychodzenia z własnych ograniczeń i nawiązywania autentycznych relacji z innymi ludźmi. Zatem w jakimś sensie przyczyniają się do urzeczywistniania procesu zbawczego z życia jednostkowym i społecznym.

5. Czy można mówić o związku psychoterapii z samozbawieniem? Wprost – nie. Profesjonalna psychoterapia jest niezależna

³¹ Tamże s. 138.

³² Takie jest zdanie dr Krzysztofa Cieplińskiego.

od religii i nie stosuje ani słowa „zbawienie”, ani „samozbawienie”. Jednak tendencje autosoteriologiczne występują w terapiach inspirowanych *New Age*, np. transpersonalnych³³, co stanowi przekroczenie profesjonalizmu i świadczy o ideologizowaniu psychoterapii. Pojęcia-hasła o wydźwięku autosoteriologicznym występujące w *New Age*, o których będzie mowa w kolejnym punkcie (np. rozwój ludzkiego potencjału, potencjał świadomości, samorealizacja, samospełnienie, *peak experiences*, odmienne stany świadomości), pojawiają się także w terapiach egzystencjalno-humanistycznych zwłaszcza w USA³⁴, co nie musi świadczyć o zideologizowaniu tych terapii.

Skoro tak, to w kolejnym punkcie niniejszego artykułu należy podjąć zagadnienie autosoteriologii w tzw. *New Age*.

III. Autosoteriologia w *New Age*

Ruch *New Age* stał się wyzwaniem dla chrześcijaństwa i Kościoła. Naukowa literatura na jego temat jest bardzo obszerna. Poświęcono mu dokument Papieskiej Rady Kultury i Papieskiej Rady Do Spraw Dialogu Międzyreligijnego *Jezus Chrystus dawcą wody żywej. Chrześcijańska refleksja na temat New Age*³⁵ obszernie

³³ Tak uważa S.A. Wargacki i podaje, że ośrodkiem psychologii transpersonalnej i ruchu rozwoju ludzkiego potencjału, uważanych za ekspozyturę *New Age*, był Instytut Esalen w Kalifornii założony przez M. Murpy'ego i R. Price'a, w którym działał Fritz Perls inicjator terapii *Gestalt*, a po nim S. Grof, D. Goleman, C. Tart i K. Wilber. Por. S.A. Wargacki, *New Age*, w: *Religia w świecie współczesnym. Zarys problematyki religiologicznej*, red. H. Zimoń. Lublin 2000, s. 464-466. Sylwetka Perlsa i charakterystyka terapii *Gestalt* została przedstawiona w cytowanym tu podręczniku *Systems of Psychotherapy*, s. 143-161.

³⁴ J.O. Prochaska, J.C. Norcross, *Systems of Psychotherapy*, s. 102-103.

³⁵ Papieska Rada Kultury, Papieska Rada Do Spraw Dialogu Międzyreligijnego, *Jezus Chrystus dawcą wody żywej. Chrześcijańska refleksja na temat New Age*, Kraków 2003. Dokument ten jest wstępnym raportem o *New Age* z katolickiego punktu widzenia, a w pracach nad nim wzięli udział także przedstawiciele Kongregacji Do Spraw Ewangelizacji Narodów oraz Papieskiej Rady Do Spraw

omawiający genezę, idee, język tego ruchu oraz dokonujący jego oceny. W niniejszym artykule nie będzie się tego przywoływać, choć znajomość tych treści jest konieczna dla zrozumienia auto-soteriologicznych propozycji *New Age*.

Informacje o tych samych zagadnieniach można znaleźć w opracowaniu S. Wargackiego, który – co jest istotne dla podjętego w niniejszym artykule tematu – wyróżnił *New Age* wysoki oraz niski³⁶. Według tego autora, niski *New Age* głosi samozbawienie w odniesieniu do człowieka indywidualnego, jest przy tym populistyczny, ma nastawienie komercyjne i często propaguje magię, okultyzm i spirytyzm³⁷. Natomiast wysoki jest pogłębiony intelektualnie, filozoficznie i naukowo podbudowywany, nieco romantyczny, reprezentuje panteistyczną wizję świata i głosi auto-soteriologię uniwersalistyczną, a nie tylko indywidualną.

Jak zatem pojmowane jest samozbawienie przez *New Age*?

Autorzy dokumentu *Jezus Chrystus dawcą wody żywej. Chrześcijańska refleksja na temat New Age* krótko odnieśli się do auto-soteriologicznej propozycji *New Age* konfrontując ją z chrześcijańskim rozumieniem zbawienia. Stwierdzili, że *New Age* rozumie naturę człowieka w duchu pelagianizmu i często posługuje się określeniami w rodzaju „samo-spełnienie” i „samo-realizacja”, równoznacznymi z samozbawieniem. Pojmuje je jako dążenie do doskonalenia siebie zwłaszcza poprzez różne techniki medy-

Popierania Jedności Chrześcijan (por. Przedmowa – s. 9). Na końcu tekstu znajduje się krótkie wyjaśnienie głównych idei i pojęć stosowanych w *New Age* (s. 101-118) oraz bibliografia obejmująca dokumenty Magisterium Kościoła, wybrane publikacje zwolenników *New Age* oraz opracowania (s. 119-125).

³⁶ S.A. Wargacki, *New Age*, s. 451-486 (z bogatą bibliografią). Dokument *Jezus Chrystus dawcą wody żywej. Chrześcijańska refleksja na temat New Age* jedynie aluzyjnie mówi o istnieniu nurtów powierzchownego i zaawansowanego w *New Age* nie określając ich żadnymi przymiotnikami, a tylko opisując (tamże s. 57-60). Zob. R.T. Ptaszek, *Badania nad New Age w Polsce*, w: *Badania religiolologiczne w Polsce*, red. Z. Kupisiński. Lublin 2011, s. 93-113.

³⁷ O magii, okultyzmie i spirytyzmie zob. A.J. Nowak, *Parapsychologia*, Lublin 2006, s. 138-202.

tacyjne, których celem jest pogłębianie (transformacja, poszerzanie) własnej świadomości, dążenie do wyższego Ja. Niebezpieczeństwo tkwiące w takim poglądzie polega na zamknięciu się w sobie, granicach własnej świadomości, swoim „ja”, a zatem indywidualizmie oznaczającym obojętność wobec świata poza-podmiotowego, w tym innych ludzi³⁸.

W świetle literatury przedmiotu trzeba ponadto stwierdzić – unifikując różne nurty zwłaszcza *New Age* wysokiego – że samozbawienie jest w nich ideą dominującą, która stanowi ich główny cel. Samozbawienie posiada stronę indywidualną oraz uniwersalną, ogólnoludzką. Polega ono na osiągnięciu przez ludzkość – czyli w wymiarze powszechnym po dokonaniu się jednostkowych autozbawień – stanu uniwersalnej przemiany kulturowej („nowej ery”, „Ery Oświecenia”, „nowej ludzkości”), kiedy nastanie powszechny pokój, dobrobyt i szczęście (polegające na uzyskaniu przez wszystkich ostatniego pułapu indywidualnej samorealizacji i samospelnienia), będzie panował jeden rząd i nastanie jedna światowa religia. Stanie się tak, gdy wszyscy ludzie uzyskają świadomość doskonałej jedności ze światem i między sobą. Wieczność (nieskończoność) istnienia będzie możliwa dzięki reinkarnacji, którą *New Age* pojmuje inaczej niż w hinduizmie czy buddyzmie. Według *New Age* powtórne wcielenie dotyczy *continuum* świadomości, która może doskonalić się poprzez kontakt z wewnętrzną boskością i „obudzeniem” tych części świadomości, które zostały odcięte i stłumione, a na ostatnim etapie wędrówki – z Najwyższym Ja³⁹. Te wizje są osadzone na panteizmie czy panenteizmie oraz odrzuceniu osobowej koncepcji Boga.

New Age proponuje szeroki wachlarz metod prowadzących do głównego celu. Przede wszystkim konieczny jest wysiłek kształtowania własnej świadomości i samokreowania własnego „ja”. Zalecane są różne techniki samouzdrawiania, np. medycyna

³⁸ Jezus Chrystus dawcą wody żywej, s. 44-47; 78-79.

³⁹ Tamże, s. 33-35.

kwantowa Chopry (uzdrawianie somatyczne poprzez czerpanie z mocy duchowych i energii tkwiących w świetle), akupunktura, biofeedback, chiropraktyka, kinezylogia, homeopatia, irydologia, orgonomia, Feldenkrais, refleksologia, Rolfing, masaż polaryzacyjny, dotyk terapeutyczny, terapie odżywianiem, ziołami, kryształami, metalami, kolorami⁴⁰. Propaguje się tzw. psychologię transpersonalną pomagającą w transformowaniu świadomości i rozwoju własnego potencjału, jak np. w Instytucie Esalen w Kalifornii, w którym powstał Ruch Ludzkiego Potencjału. Jako sposoby transformacji świadomości zaleca się nadto deprywację lub nadsymulację sensoryczną, hipnozę⁴¹, autohipnozę, teozofię, systemy Gudżijewa, psychoterapię, medytacje wspomagane specjalną muzyką, medytację transcendentálną⁴², ćwiczenia tantryczne, logoterapię V. Frankla, jogę, hatajogę i aktywność fizyczną (np. karate, jogging, wspinaczkę górską, żeglowanie). Metody te mają spowodować jakościową zmianę w odczuwaniu pełni życia, szczęścia oraz harmonii wewnętrznej i z naturą (wszechświatem, całością bytu). Proponuje się też dążenie do tzw. doświadczeń szczytowych (*peak experiences*) jako przeżycia mistycznej jedności z „Bogiem” i kosmosem oraz dążenie do tzw. odmiennych stanów świadomości (*Altered States of Consciousness*), które – nawet jeśli krótkotrwałe – mogą istotnie zmienić kierunek życia człowieka⁴³.

Tytułem podsumowania tego punktu zostanie sformułowanych kilka uwag i pytań. Nie będzie tu przedstawiona całościowa krytyka autosoteriologii *New Age*, a tylko fragmentaryczna, gdyż zawiera ją dokument *Jezus Chrystus dawcą wody żywej. Chrześcijańska refleksja na temat New Age* oraz inne opracowania.

1. *New Age* zasługuje na uwagę z racji bycia swoistym antidotum na bolączki współczesności, zwłaszcza: postmodernizm,

⁴⁰ Tamże, s. 34.

⁴¹ A.J. Nowak, *Parapsychologia*, s. 44-47.

⁴² Tamże, s. 34-39.

⁴³ Tamże, s. 42; S.A. Wargacki, *New Age*, s. 467-484.

sekularyzm, materializm (teoretyczny i praktyczny), konsumpcjonizm, wyjałowienie aksjologiczne i kulturowe, pustkę ideową, nihilizm, kryzys sensu życia, jednowymiarowość istnienia, utratę nadziei na życie pozagrobowe. Daje wizję optymistyczną i pozytywną, szczęściarodną, mobilizuje do duchowego wysiłku, zwraca uwagę na istnienie niematerialnego wymiaru rzeczywistości, propaguje zdrowy tryb życia i aktywność fizyczną. Ponadto trudno zaprzeczyć, by doświadczenie wyższej jakości życia nie było dla człowieka źródłem szczęścia i optymizmu, i by tzw. *peak experiences* nie zwiększały dobrego samopoczucia.

2. Jednak nie można nie postawić pod adresem autosoteriologii *New Age* kilku pytań:

- czy można rozbudowywać świadomość wyłącznie dzięki technikom medytacyjnym, czy nie rozwija się ona w zekntknięciu z czymś zewnętrznym wobec niej?,
- czy wzmożona koncentracja na rozwoju własnej świadomości i medytacja wyłącznie nad jej treściami nie prowadzi do dysfunkcji psychicznych?,
- jak rozpoznać, że osiągnęło się kres transformacji świadomości?,
- jak rozpoznać, że osiągnęło się stan samospełnienia i samo-realizacji?,
- czy po osiągnięciu odmiennego stanu świadomości opuszcza się własną egzystencję, własną świadomość?,
- czy można własną egzystencję „przerzucić” do swej świadomości?,
- czy jest w ogóle możliwa transformacja świadomości tak, by nie uświadamiała ona sobie własnej kontyngencji (ograniczeń), oraz tego, że jest świadomością osadzoną w podmiocie, i że unicestwienie podmiotu oznaczałoby też jej unicestwienie?,
- co z upośledzonymi umysłowo, którzy nie mogą rozwijać swojej świadomości?,

- czy można całkowicie wyeliminować z języka pojęcia „dobro” i „zło”, jak czyni się w *New Age*? Czy można nie mieć poczucia osobistej winy (by nie mówić o grzechu)?,
- czy reinkarnacyjna eschatologia *New Age* dotyczy podmiotu, osoby, czy jej świadomości?

IV. Próba apologii chrześcijańskiego orędzia zbawienia w kontekście autozbawczych tendencji *New Age*

W trakcie badań nad *New Age* i proponowaną przezeń auto-soteriologią wydawało się, że nie sposób przeprowadzić apologii chrześcijańskiego orędzia zbawienia wobec niej, ponieważ *New Age* i chrześcijaństwo wydają się być rzeczywistościami całkowicie odrębnymi i posługującymi się zupełnie innymi, nieprzekładalnymi językami. Jednak po zakończeniu badań takie możliwości zarysowały się. Zostaną przedstawione w podpunktach jako dwie „strategie” apologijne.

1. Strategia „albo-albo”, czyli ostrego przeciwstawienia chrześcijańskiej soteriologii i propozycji *New Age* połączonego z krytyką tej ostatniej. Ta strategia widoczna jest w dokumencie *Jezus Chrystus źródłem wody żywej. Chrześcijańska refleksja nad New Age*, o którym już wspomiano. Jego autorzy stoją na stanowisku, że chrześcijaństwo i *New Age* – zwłaszcza co do płaszczyzn doktrynalnej i duchowości – wzajemnie się wykluczają i nie ma żadnego sposobu na ich łączenie, na jakikolwiek synkretyzm, przed którym przestrzegają chrześcijan⁴⁴. W tekście przewija się myśl, że jeśli jacyś chrześcijanie przychylnie patrzą na *New Age* lub przyjmują jego idee, to dlatego, że nie znają go w całości, a także słabo znają chrześcijaństwo⁴⁵.

Wesprzeć tę strategię można kierując pod adresem *New Age* wątpliwości i pytania nie tylko z perspektywy doktryny

⁴⁴ *Jezus Chrystus źródłem wody żywej*, s. 13; 16-18; 21; 30-51; 61-84; 89.

⁴⁵ Tamże, s. 9-10.

chrześcijańskiej, lecz także naukowej, w tym filozoficznej. Można i trzeba zapytać o badania naukowe nad możliwościami i ograniczeniami ludzkiej świadomości, jej somatycznym osadzeniem i uwarunkowaniami. Należy zapytać o filozoficzne uzasadnienie monizmu i panteizmu, a także uzasadnienie samego *New Age*⁴⁶.

Z punktu widzenia zagadnienia podjętego w niniejszej książce ważne jest, że w dokumencie *Jezus Chrystus źródłem wody żywej. Chrześcijańska refleksja na temat New Age* znajduje się syntetyczna prezentacja istoty chrześcijańskiego rozumienia zbawienia w konfrontacji z autosoteriologią *New Age*. Zostanie ona przywołana w kolejnym punkcie niniejszego artykułu.

2. Strategia prezentacji soteriologii chrześcijańskiej przy użyciu niektórych pojęć *New Age* niepomijająca jednak istotnych różnic między tą religią a *New Age* oraz oryginalności chrześcijańskiego orędzia zbawienia, które zasadza się na unikalności Osoby Jezusa Chrystusa i Jego zmartwychwstania jako antycypacji zmartwychwstania ciał oraz eschatologicznej przemiany świata w „nowe niebo i nową ziemię” (Ap 21, 1-8).

W takiej prezentacji trzeba wskazać na chrześcijańskie doświadczenie osobistej i wspólnotowej (eklezyjalnej) relacji z Jezusem Chrystusem jako otwarciu w człowieku nowej świadomości, jako transformacji nie tylko świadomości, lecz także całej egzystencji (czynów, wyborów, ocen, widzenia świata, sensu życia, własnej egzystencji). Warunkiem tej strategii jest autentyczność takiego doświadczenia. W ramach tej apologii należy też przywołać wiele przykładów transformacji świadomości i egzystencji nie tylko mistyków chrześcijańskich, świętych i gwałtownie nawróconych wskutek spotkania z Jezusem Chrystusem, lecz także zwykłych wiernych. Chrześcijańska transformacja egzystencji – co

⁴⁶ Trzeba w tym miejscu przypomnieć uwagę ks. prof. M. Ruseckiego, że dziś kwestionuje się autoroszczenia chrześcijaństwa jednocześnie przyjmując jako prawdziwe roszczenia innych religii i światopoglądów bez pytania o ich uzasadnienie.

istotne dla wiarygodności – może być potwierdzona przez fakty zewnętrzne, dostępne innym, a nie tylko znane wyłącznie samym „zainteresowanym” z racji osadzenia jedynie w ich świadomości.

W doświadczeniu autentycznych chrześcijan Jezus Chrystus jako pełnia Objawienia i zbawienia jest źródłem egzystencjalnej transformacji holistycznej (całego człowieka, w każdej sferze życia, całej historii), uniwersalnej (społecznej) i permanentnej (zawsze aktualnej). Można Go widzieć właśnie w ten sposób i uzasadniać Jego prerogatywy powołując się na Jego funkcję bycia źródłem transformacji i powyższe jej cechy, co by odpowiadało wrażliwości *New Age* głoszącego potrzebę mistrzów jako przewodników duchowych.

Ponadto, chrześcijanie mają swoje *peak experiences* i w nich doświadczają pełni życia, harmonii, spełnienia, a także wiarygodności swej religii. Są one „wywoływane” przez całe nauczanie Jezusa i wiele tekstów Starego i Nowego Testamentu. Każdy z „czynnych” chrześcijan mógłby wskazać takie najbardziej „porywające” dla siebie, „objawieniowe”, oświecające teksty czy logiony (np. Mt 25, 31-46). Można wykazywać, że w każdej epoce historycznej i w każdej kulturze rozbrzmiewają one z wielką siłą nowości, są mową Innego (Transcendencji) oraz bardzo często przeciwstawiają się naturalnym ludzkim przyzwyczajeniom, opiniom i sposobom życia. Doświadczenia „szczytowe” uprzyśtępniane są w religii chrześcijańskiej także przez sakramenty w Kościele, np. Eucharystię, Bierzmowanie, Sakrament Pokuty i Pojednania. Te doświadczenia mogą towarzyszyć modlitwie, chrześcijańskiej medytacji i kontemplacji bardzo rzadko w postaci mistycznych uniesień, zaś najczęściej jako międzyosobowa rozmowa z Bogiem, wynosząca człowieka do rangi dziecka Bożego przyjmowanego z miłością przez Ojca⁴⁷. Doświadczenie religijne

⁴⁷ H. Wejman, *Modlitwa*, w: *Leksykon Duchowości Katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002, s. 545-549; S.T. Zarzycki, *Kontemplacja*, w: tamże, s. 432-446; tenże, *Medytacja*, w: tamże, s. 501-515; M. Górnicki, *Mistycyzm*, w: tamże, s. 532-533.

w chrześcijaństwie zawsze jest tematyczne, treściowe, a nie ate-
matyczne lub koncentrujące się na treściach samoświadomości⁴⁸.
Peak experiences są dane w czasie pełnienia innych konkretnych
czynów chrześcijańskich, często bardzo prostych i codziennych,
lecz „unoszących” człowieka moralnie i duchowo dzięki agapeto-
logicznej motywacji.

Może jako chrześcijanie nie wiemy jakie szczęście daje posze-
rzenie świadomości i odmienne jej stany, lecz wiemy jakie szczę-
ście daje chrześcijańskie poszerzanie własnej egzystencji – np.
przekraczanie granic egoizmu, czyny płynące z bezinteresownej
miłości, doświadczenie jedności z cierpiącymi i ubogimi, do-
świadczenie jedności z Jezusem Chrystusem, jedności z Bogiem,
które dają poczucie jedności z wszechświatem i historią, całością
bytu i istnienia.

Konieczne jest podsumowanie tego punktu, które zostanie do-
konane w formie dwóch wniosków.

1. *New Age* nie jest religią i nie chce nią być, choć posługuje
się pojęciami religijnymi. Krytyka *New Age* i jego autosoteriologii
z chrześcijańskiego punktu widzenia jest konieczna i zrozumiała
dla chrześcijan dobrze znających swą religię i praktykujących. Ta
krytyka jednak raczej nie przekona zwolenników *New Age*, który
wzniesiony został na krytyce tradycyjnych religii i pragnie je za-
stąpić. Jeśli jakaś krytyka może spotkać się z reakcją, to jedynie
naukowa, w tym filozoficzna.

2. W metarefleksji nad *New Age* można dojść do pozytywnego
dla chrześcijańskiej nauki o zbawieniu wniosku: swoim istnieniem
New Age potwierdza istniejącą w człowieku potrzebę zbawienia.
Stwierdza, że obecny stan ludzkiej egzystencji jest niedoskonały,
i że człowiek pragnie innego, wyższego, w którym osiągnie speł-
nienie, oraz że w tym celu konieczny jest wysiłek z jego strony.

⁴⁸ M. Rusecki, J. Misiurek, *Doświadczenie religijne*, w: *Leksykon Teologii Funda-
mentalnej*, s. 319-326.

V. Wnioski – ku zaktualizowanemu rozumieniu zbawienia

Głównym założeniem znajdującym się u podstaw niniejszej książki i prowadzonych na jej poczet badań naukowych była konstatacja, że chrześcijańskie orędzie zbawienia domaga się dziś przypomnienia, doprecyzowania, oczyszczenia z uproszczeń, pogłębienia i określenia na nowo we współczesnym kontekście kulturowym także po to, by wyeksponować jego wiarygodność, co mieści się w celu teologii fundamentalnej.

Należy dodać, że polscy fundamentaliści nie są pierwszymi teologami, którzy podjęli to zagadnienie i zadanie. Nawiązaliśmy – choć chyba nieświadomie – m.in. do włoskiego opracowania *Attese e figure di salvezza oggi* z 2009 roku zawierającego wiele ciekawych artykułów⁴⁹.

Jest w nich mowa o biblijnym rozumieniu zbawienia w niektórych fragmentach Starego Testamentu⁵⁰, Dziejów Apostolskich⁵¹ i Czwartej Ewangelii wyrażającej istotę zbawienia głównie poprzez metafory światła, życia i życia wiecznego⁵². My także zainicjowaliśmy refleksję od danych biblijnych. Z włoskiego opracowania można się też dowiedzieć, że krytyka tzw. soteriologii okupu (wykupu) – wielokrotnie kwestionowanej przez myśl racjonalistyczną – podjęta była już przez niektórych Ojców Kościoła⁵³, w których twórczości można wyróżnić cztery następujące modele

⁴⁹ *Attese e figure di salvezza oggi*, red. A. Terracciano. Napoli 2009.

⁵⁰ V. Scippa, *La salvezza nei Salmi*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, s. 111-138.

⁵¹ G. Di Palma, *La Parola che salva in At 13, 26*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, s. 139-162.

⁵² G. Castello, *Il linguaggio della salvezza nel Quarto Vangelo*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, s. 163-182. Zob. Ch.J.H. Wright, *La salvezza appartiene al nostro Signore. Il crescendo del messaggio biblico*, Chieti 2012.

⁵³ L. Longobardo, *Immagine di salvezza nei primi autori cristiani*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, s. 189. Jako przykład jest podany Grzegorz z Nazjanzu, który krytycznie odnosił się do zbyt dosłownego stosowania teorii okupu.

soteriologiczne⁵⁴: zbawienie jako oświecenie, jako przyniesione przez *Logos* światło prawdziwego Objawienia i poznania Boga (kręgi intelektualne, Justyn); zbawienie jako zwycięstwo Jezusa Chrystusa nad szatanem, który z racji grzechu panował nad człowiekiem i światem (ten model powstał po ustaniu prześladowań i legalizacji chrześcijaństwa); zbawienie jako proces przebóstwienia, odzyskania przez ludzkość nieśmiertelności i prawa powrotu do raj, odzyskania synostwa Bożego przez unię hipostatyczną natur Boskiej i ludzkiej w Jezusie Chrystusie (tzw. fizyczna teoria zbawienia) oraz dzięki sakramentom, spośród których chrzest inicjuje ten proces, a Eucharystia podtrzymuje go w czasie (kręgi ascetyczne, *Didache*, *Pierwszy List Klemensa Rzymskiego*); zbawienie jako ofiara pojednania, odkupienia (*satisfactio*) związana z Ofiarą eucharystyczną, w której Jezus Chrystus jest i Kapłanem, i Barankiem ofiarnym (Ojcowie zachodni ze względu na typowe dla Zachodu myślenie jurydyczne: Tertulian, Cyprian, Hilary, Ambroży, Augustyn; rzadziej Ojcowie wschodni: Meliton z Sardes, Atanazy).

Włoscy autorzy zajęli się też zagadnieniem zbawienia w perspektywie filozoficznej⁵⁵ oraz w ujęciu niektórych współczesnych teologów, zwłaszcza J.B. Metzja i J. Moltmanna, dla których punktem wyjścia było pytanie o realizowanie się zbawienia dzisiaj, i u których da się zauważyć zarówno odejście od redukcjonowania zbawienia do wymiarów duchowo-wewnętrzny i eschatologiczny, jak również pójście w kierunku konkretnego doświadczenia zbawienia jako wyzwolenia i wolności na płaszczyznach historycznej, społecznej, politycznej i kulturowej⁵⁶. Nasze dyskusje również zmierzały ku eksponowaniu tych płaszczyzn oraz pojmowaniu zbawienia przede wszystkim jako szeroko rozumia-

⁵⁴ Tamże, s. 187-189.

⁵⁵ A. Ascione, *Salvezza e filosofia*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, s. 81-108.

⁵⁶ P. Cacciapuotti, *L'idea della salvezza nella teologia contemporanea*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, s. 67-80.

nego wyzwolenia z różnych więzów i ograniczeń, także własnych, egzystencjalnych, jako odnalezienia pojednania z samym sobą.

Jakie jeszcze elementy należy włączać do zaktualizowanego rozumienia zbawienia?

W cytowanym dokumencie *Jezus Chrystus dawcą wody żywej. Chrześcijańska refleksja na temat New Age* jest krótko ujęta istota zbawienia w chrześcijańskim rozumieniu i przeciwstawiona autoteriologii *New Age*. Ta istota według autorów dokumentu polega na działaniu Boga, który z miłości wyzwala człowieka z jego osobistych grzechów, bo je przebacza, a także wydobywa „z głębokiego rozdwojenia” doświadczanego przez człowieka, z którego on sam nigdy nie byłby w stanie się uwolnić. Zbawienie w wymiarze historycznym dokonało się w Misterium Paschalnym Jezusa Chrystusa, który jest jedynym pośrednikiem Odkupienia⁵⁷. Analizując słowa omawianego dokumentu warto zauważyć, że dowartościowuje on wymiary temporalny, egzystencjalny, empiryczny, społeczny i paschalno-odkupieńczy zbawienia i nie redukuje go ani do wewnętrzno-duchowego, ani eschatologicznego. Preferuje model zbawienia jako realne wyzwolenie (przebaczenie grzechów, „podniesienie z głębokiego rozdwojenia”, przyjęcie z miłością) człowieka przez Boga.

Według mnie, aktualizując rozumienie zbawienia koniecznie trzeba wypuklać, że najważniejszą jego cechą w orędziu chrześcijańskim jest absolutna darmość, która wprawdzie nie wyklucza ludzkiej współpracy, lecz nie jest uzależniona od wysiłków, technik czy wyrzeczeń. Od człowieka wymagana jest tylko wiara. Zbawienie jest dane, otwarte, umożliwione, czeka, choć – jak może się wydawać „po ludzku” – człowiek nie zasłużył na nie. Z inicjatywą zbawienia wyszedł Bóg, w nie się zaangażował historycznie, realnie, osobowo, całym sobą. Poniósł przy tym konkretny koszt, ofiarę, cierpienie, z miłości do człowieka. Można zaryzykować stwierdzenie, że w eksponowaniu darmości zbawienia

⁵⁷ *Jezus Chrystus dawcą wody żywej*, s. 78-79.

i niegodności człowieka oraz wielkości kenozy Krzyża – jako sugestywnych znamion wiarygodności – tkwi źródło skuteczności współczesnych ewangelizatorów, zwłaszcza protestanckich.

Kolejne cechy zbawienia w ujęciu chrześcijańskim, które należy wyróżnić także z racji wiarygodności, to charakter personalistyczny i uniwersalność. Zbawienie w chrześcijaństwie dotyczy osoby. Zbawiona jest cała osoba, jej dusza i ciało, całe jej życie, cała jej niepowtarzalna egzystencja, tajemnice, historia, w tym grzeszność. Cała osoba będzie żyć wiecznie. Według *New Age* ocalona i udoskonalona będzie tylko świadomość. *New Age* głosi tym samym wyższość świadomości nad osobą, którą uważa za bytowanie niedoskonałe, przejściowe i będące dla człowieka więzieniem (jak ciało dla duszy według Platona). Co zatem jest bardziej wiarygodnym orędem dla człowieka: czy wiadomość, że to kim jest stanowi od jego urodzenia skazę, niedoskonałość, czy przesłanie, że będąc osobą od początku swego istnienia bytuje w najdoskonalszy z możliwych sposobów, i że jest obrazem i podobieństwem samego Boga? Ponadto zbawienie w ujęciu chrześcijańskim jest uniwersalne, powszechne, otwarte dla każdego człowieka, dalekie od elitarności i wyróżniania wąskiej grupy w jakikolwiek sposób. Można nawet powiedzieć, że w realizacji eschatologicznej będzie oznaczało zrównoważenie, a nawet odwrócenie aktualnego stanu, o czym mówi przypowieść o bogaczu i Łazarzu. Zatem zbawienie oznacza też sprawiedliwość, osąd, wynagrodzenie dobra, nazwanie zła po imieniu i wyeliminowanie go. W czasach z jednej strony coraz większej demokracji oraz wrażliwości na równość ludzkiej godności i praw, a z drugiej strony wzrastającej alergii na elity przyznające sobie prawo do bogactwa i władzy politycznej jest to orędzie bardzo wiarygodne⁵⁸.

Z chrześcijańskiego punktu widzenia należy patrzeć pozytywnie na ludzkie wysiłki zmierzające do poprawy jakości życia. Czy

⁵⁸ Według szacunków ekonomistów coraz bardziej wzrasta i będzie wzrastać przepaść między nieliczną grupą niezmiernie bogatych ludzi a ogromną większością żyjących na niskim standardzie lub biedzie.

częścią Bożego planu zbawienia nie jest, by ludzie już na ziemi doświadczali szczęścia, radości życia, odczuwali w jakiś sposób jego pełnię? Czy w takich doświadczeniach nie jest dane objawienie zamysłu Stwórcy, dynamizm stworzenia i namiastka eschatologii? Czy częścią chrześcijańskiego zbawienia nie jest, m.in. dzięki zdrowemu trybowi życia, profilaktyce i psychoterapii, leczenie cierpiących na różnego rodzaju współczesne sytuacje niezbawienia, np. uzależnienia czy dysfunkcje?⁵⁹. Oczywiście są to pytania retoryczne.

Ostatnie wnioski przedstawione w tym punkcie będą mieć charakter bardziej teoretyczny, koncepcyjny i metasystemowy. Część z nich to sugestie dotyczące sposobu uprawiania i wykładu teologii fundamentalnej.

1. Postawiony w niniejszej książce problem – wybrany w poprzedniej dyskusji naszego środowiska – przekonuje, że nie można przedmiotu naszej dyscypliny ograniczać wyłącznie do Objawienia, lecz trzeba go poszerzać o problematykę zbawienia, oczywiście w ujęciu wiarygodnościowym. Soteriologia nie może pozostawać jedynie w rękach teologów dogmatyków. Okazuje się, że soteriologię można rozwijać patrząc na nią z perspektywy teologicznofundamentalnej. Objawienie i zbawienie są ze sobą ściśle związane. Objawienie było głównym przedmiotem tradycyjnej apologetyki zorientowanej intelektualistycznie, bo to ono było przedmiotem krytyki płynącej ze strony racjonalizmu. Współczesny kontekst chrześcijaństwa – nasycony pragmatyzmem – prowołuje nas do prezentacji chrześcijaństwa i jego wiarygodności właśnie dzięki chrześcijańskiej koncepcji zbawienia będącego celem każdej religii. Można nawet zapytać czy zbawienie nie jest pojęciem bardziej podstawowym niż Objawienie, skoro Bóg objawia się w celu zbawienia człowieka realizując swój plan zbawienia.

⁵⁹ Bardzo wymowne są ostatnio podane liczby, że obecnie cierpi na depresję ok. 370 mln ludzi na świecie, w tym w Polsce ok. 1 mln.

Objawienie nie tylko o tym „informuje”, lecz już włącza do zbawienia, inicjuje je i ku niemu prowadzi.

2. Określając na nowo chrześcijańskie rozumienie zbawienia i racje jego wiarygodności można pogłębić uzasadnianie niektórych też głoszonych na wykładach z teologii fundamentalnej, np. jedyność Jezusa Chrystusa, wyjątkowość chrześcijaństwa, Kościół sakramentem zbawienia, Kościół konieczny do zbawienia. Punktem wyjścia w ich uzasadnianiu powinno być właśnie rozumienie pojęcia „zbawienie” i jego wiarygodności wyraźnie rysującej się w konfrontacji zarówno z propozycjami autosoteriologicznymi, jak i utopijnymi oraz „świeckimi”, a także filozoficznym naturalizmem ontologicznym. Oryginalność chrześcijańskiego zbawienia wyłania się także z porównania go z soteriologiami religii pozachrześcijańskich.

Summary

Apology of Christian Doctrine on Salvation Towards Contemporary Self-salvation Tendencies in Psychology and Psychotherapy

This article is focused on an apology of Christian doctrine on salvation towards contemporary self-salvation tendencies, especially of psychological and psychotherapy nature, caused mostly by New Age. Such apologies were presented in part IV.

Part IV was anticipated by presentation of: self-salvation tendencies in some religious and secular ideas and also in so-called transhumanism (part I), relations between psychotherapy and religion, and self-salvation (part II), and self-salvation vision created by New Age (part III).

Two apology strategies of Christian doctrine on salvation towards self-salvation tendencies in New Age were presented in part IV. The first one might be called the ‘or...or...’ strategy. This way of apology is represented in Vatican document containing Christian reflection about New Age which was written by Pontifical Council of Culture and Pontifical Council of Interreligious Dialogue in 2003. This document criticizes New Age’s self-soteriological vision and evaluates it as the opposite to

Christian soteriology. The second apology strategy, not denying criticism towards New Age, tries to present in a positive way the essence of Christian doctrine on salvation using some formulas which are typical for New Age.

In part V there are some conclusions which might be helpful in actualization Christian doctrine on salvation and in presentation its credibility today. There are also some suggestions on how it could be possible to make and teach fundamental theology more open to soteriological issues.

Keywords

Aim of Fundamental Theology, Altered States of Consciousness, Apology, Broaden Consciousness, Credibility, Fundamental Theology, High New Age, Justification, Low New Age, New Age, Peak Experiences, Psychotherapy, Psychotherapy versus Religion, Reincarnation, Revelation, Salvation, Self-creationism, Self-fulfillment, Self-healing, Self-soteriology, Self-realization, Systems of Psychotherapy, Tasks of Fundamental Theology, Transformation of Consciousness, Transformation of Existence, Transhumanism, Transpersonal Psychology

Bibliografia

- Ascione A., *Salvezza e filosofia*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, red. A. Terracciano, Napoli 2009, s. 81-108.
- Attese e figure di salvezza oggi*, red. A. Terracciano, Napoli 2009.
- Cacciapuotti P., *L'idea della salvezza nella teologia contemporanea*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, red. A. Terracciano, Napoli 2009, s. 67-80.
- Castello G., *Il linguaggio della salvezza nel Quarto Vangelo*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, red. A. Terracciano, Napoli 2009, s. 163-182.
- Ciepliński K., *Interwencje wsparte empirycznie w praktyce psychoterapii*, „Roczniki Psychologiczne” 14(2011) nr 1, s. 27-33.
- Ciepliński K., *Wskazania, zasady i możliwości korzystania z pomocy psychoterapeutycznej*. „Roczniki Nauk O Rodzinie” 2(57)2010, s. 95-108.
- Di Palma G., *La Parola che salva in At 13, 26*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, red. A. Terracciano, Napoli 2009, s. 139-162.

- Górnicki M., *Mistycyzm*, w: *Leksykon Duchowości Katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002, s. 532-533.
- Kaucha K., *Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2008.
- Longobardo L., *Immagini di salvezza nei primi autori cristiani*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, red. A. Terracciano, Napoli 2009, s. 183-189.
- Nowak A.J., *Parapsychologia*, Lublin 2006.
- Papieska Rada Kultury, Papieska Rada Do Spraw Dialogu Międzyreligijnego, *Jezus Chrystus dawcą wody żywej. Chrześcijańska refleksja na temat New Age*, Kraków 2003 (bibliografia s. 119-125).
- Prochaska J. O., Norcross J.C., *Systems of Psychotherapy. A Trans-theoretical Analysis*, wyd. 8. [bmw] 2014.
- Ptaszek R.T., *Badania nad New Age w Polsce*, w: *Badania religiolologiczne w Polsce*, red. Z. Kupisiński, Lublin 2011, s. 93-113.
- Rusecki M., *Autosoteriologia*, w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej*, red. M. Rusecki, K. Kaucha, I.S. Ledwoń, J. Mastej. Lublin-Kraków 2002, s. 136-138.
- Rusecki M., *Wiarygodność chrześcijaństwa*, t. 1: *Z teorii teologii fundamentalnej*, Lublin 1994.
- Rusecki M., Misiurek J., *Doświadczenie religijne*, w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej*, red. M. Rusecki, K. Kaucha, I.S. Ledwoń, J. Mastej. Lublin-Kraków 2002, s. 319-326.
- Scippa V., *La salvezza nei Salmi*, w: *Attese e figure di salvezza oggi*, red. A. Terracciano, Napoli 2009, s. 111-138.
- Wargacki S.A., *New Age*, w: *Religia w świecie współczesnym. Zarys problematyki religiolologicznej*, red. H. Zimoń, Lublin 2000, s. 451-486 (bibliografia s. 484-486).
- Wejman H., *Modlitwa*, w: *Leksykon Duchowości Katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002, s. 545-549.
- Wright Ch.J.H., *La salvezza appartiene al nostro Signore. Il crescendo del messaggio biblico*. Chieti 2012.
- Zarzycki S.T., *Kontemplacja*, w: *Leksykon Duchowości Katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002, s. 432-446
- Zarzycki S.T., *Medytacja*, w: *Leksykon Duchowości Katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002, s. 501-515.